

Bron Mehmed Pascha byggde

För den som läst Ivo Andric kan kriget i det forna Jugoslavien knappast ha kommit som en överraskning.

Det är egendomligt att kriget i det forna Jugoslavien inte åstadkom en nyutgivning av Ivo Andric, språkrådets ende Nobelpristagare. Det kunde ha bidragit till att minska den initiala förvirringen kring vad som egentligen hände. I Andrics epik gestaltas hela denna surdeg av gamla kulturkollisioner, etniska, religiösa, politiska som då och då jäst och bubblat upp i våldsamma stridigheter.

Glömda snillen 8

Mästerverket framför andra är *Bron över Drina*, som han skrev under andra världskriget och som utkom befrielseåret 1945, för övrigt samma år som en annan av hans stora romaner, *Konsulerna*. Då hade han lämnat den diplomatbefattning han hade under mellankrigstiden (vid krigsutbrottet ambassadör i Berlin) och levde tillbakadraget i Belgrad. På svenska finns också 50-talsromanen *De fördömdas stad*.

Berättelsen om en bro

I *Bron över Drina* berättas den lilla bosniska staden Visegrads historia från 1516 till 1914, för övrigt den stad som Andric växte upp i.

Berättelsen börjar alltså på 1500-talet, några år innan storvisiren Mehmed Pascha - Bosnien lydde då under Turkiet - fattade beslutet att det skulle byggas en bro över floden Drina. Efter några år fylla av vedermoder, olyckor, attentat med följande avrättningar och skeptiskt mumlande i folkdjuret stod den färdig och förändrade den lilla stadens liv i grunden.

Bron överlevde samhällsomvandlingar, inbördeskrig, invasioner och ockupation (när Österrike-Ungern lade under sig Serbien och Bosnien 1878), bränder, översvämningar och upplöpp. Oberörd och mäktig stod den genom generationer och århundraden fram till den septemberdag 1914, då en österrikisk granat sprängde bort den åttonde pelaren, den mittersta, "och de krossade sidorna av de avbrutna valven sträckte sig i smärta mot varann".

Bron blir en symbol för ett Europa, sprängt mitt itu efter bosnienserbens Princip's attentat mot det österrikiska tronföljarparet i Sarajevo.

Samtidigt som bron givetvis också har en motsatt symbolladdning: den står där som förbindelse-länken mellan olika kulturer och folk, som människors dröm om något bestående, bortom vardagens småttigheter och - ibland - skräck och våld.

Svartsyn och brosymbolik

Andric hade använt brosymboliken i ett av sina tidigare verk, *Bron över Zepa* (1925), detta sedan han i sina allra första böcker (debuten skedde 1918) gett uttryck för en genomgående svartsyn.

Den då 25-åriga Andric arresterades under vägen av interneringar som följde på attentatet i Sarajevo 1914 och satt oskyldigt fängslad i tre år. Det har spekulerats i att han då grundlade sin mörka livsåskådning. Möjligen har upplevelserna därifrån spelat in för koncipieringen av en av hans kortare romaner, *I helvetets förgård*, på svenska 1962.

På 20-talet påbörjade han det som kom att ligga till grund för hans fortsatta författarskap: Ett insamlande av Bosniens gamla legender, sagor, folkliga berättelser, myter som levde kvar i folkmun eller nedtecknats i gamla krönikor.

Det han fann var en historia fylld med skräck, hat och meningslösa våldsdåd och dessemellan perioder av någorlunda fred och lugn, där människorna fortsatte att leva sida vid sida, trots olikheter i traditioner och trosuppfattning. Det som skett under 90-talet är inget nytt. Sällan har historien så tydligt traskat på i gamla fotspår.

Han fann en historia fylld med skräck, hat och meningslösa våldsdåd och dessemellan perioder av någorlunda fred och lugn, där människorna fortsatte att leva sida vid sida.

Bron över Drina är ett mäktigt verk. Romanen flyter framåt som floden själv: lugn saklig epik avlöses här och där av ett mer tempofyllt ordbrus, men utan att lämna sin uppbrutna färd. Det sakliga återgivande överges aldrig till förmån för ett upphetsat effektsökeri. Det är en på en gång behärskad och färgrik prosa, där människooöden virvlar förbi, vissa hårt drabbade tack vare omständigheter bortom deras kontroll. Andric visar upp människan som en marionett i strukturer hon inte rör över, det kan vara politiska, ekonomiska, det kan vara naturens urkrafter eller helt enkelt en granne eller överordnad som för dagen är på dåligt humör.

Det är ett oavlatligt äventyr att läsa Andric. Hans sakliga prosa skimrar, trots de ibland fasaväckande skeenden som redovisas, av en ständig förundran över denna märkvärdighet som heter mänskligt liv.

GUNDER ANDERSSON

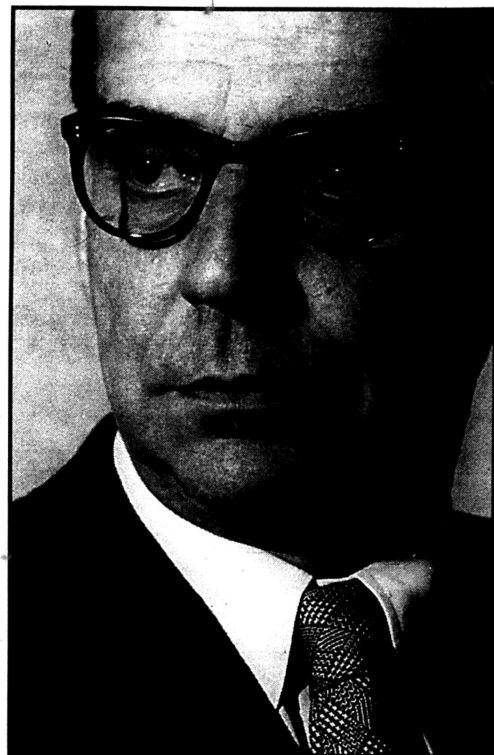

Foto: FLT/PICA

IVO ANDRIC
(1892-1975)

Nobelpris 1961.

"... för den episka kraft, varmed han gestaltat motiv och öden ur sitt lands historia."

Greider knådar till Meidner

Det judiska tar stor plats i Greiders Meidner-biografi, utan att man riktigt förstår varför, konstaterar Salomon Schulman.

Jag hade ingen aning om att LO-ekonomen Rudolf Meidner är jude. Jag har heller ingen aning om hans biograf och assonanslike efternamn, Göran Greider, är jude. Den senare har i höst utgivit en bok om Rudolf Meidner där just det judiska tar stor plats.

Politik

Göran Greider
*Rudolf Meidner. Skärvar
ur ett nittonhundratalsliv
Atlas, 1997*

Meidner kom hit som flykting, som socialist och *Untermensch*, år 1933. Han såg redan då vart det barkade med Hitlerriket och att han med sina två egenskaper inte hade något högre överlevnadsvärde.

I socialdemokraten Ferdinand Lassalles Breslau, då beläget i östra Tyskland och numera i Polen under namnet Wrocław, formades han av sin *Zeitgeist* som politisk radikal. Det var inte kampen på barrikaderna och självupplevt klassförtryck som avgjorde Rudolfs livsväg, lika lite som det var för Göran, förmodar jag, utan Marx-läsning. Ur denna analyse-

rades tidens skeenden och den politiska positionen fixerades mellan socialdemokrati och kommunism.

I den assimilerade judiska miljö där författarobjektet hade sina rötter var liberalismens annars ett förstahandsval liksom böjelsen för tysk nationalism, om än under mindre militanta former. Beträffande den judiska bakgrunden, som Greider försöker göra ett stort nummer av, konstaterar Meidner: "Hela tiden såg jag - och ser - mitt judiska ursprung som ett minus i tillvaron. Det har inte gett mig någonting, men hela tiden varit störande."

I min egen polyglotta judiska miljö har jag träffat på många som LO-ekonomen. I förnekelsen finns ju alltid en motsats och sedan börjar man frenetiskt lägga ut det psykoanalytiska pusslet där reaktionsbildningar varvas med bortträngningar och ur den efe-

merära divanen stiger en ny gestalt fram. På huvudet anar man då konturen av en kalott och den raka näsan böjs en brädel av en grad. Man vill sträcka fram handen för att hälsa: "*Scholem alechem, reb Meidner*, i er tycks marxismen och messianismen ingått ett sakrosekulärt förbund."

Backa från sitt ursprung

Sedan upptäcker man till sin fasa att man gått på en nit. Man kan faktiskt vara född jude och tycka att detta är en belastning och lugnt tråda tillbaka ur den roll som en del andra tycker att det är så viktigt att man ska spela. Meidner har otvetydigt bakat, men Greider ser en annan Meidner än Meidner själv gör. Med författarens verktyg lyckas Greider, likt den pragjudiska golemlegenden, knåda en koloss som betar sig pre-

cis som Rabbi Greider befäller honom att göra. Ibland kan Meidner formas till något så osmakligt som snudd på nazist. Då talar vi inte längre om legenden Meidner utan om legender i en mer fabulös betydelse - som fränstötande greiderianska hjärnspeken.

Författaren fångar däremot den ojudiske LO-ekonomen "som saknar kroppspråk" betydligt bättre; i sin politiska gärning blir denne inte längre någon konstlad karikatyr. Göran Greider lyckas till och med väcka till liv en idédebatt som man efterlyser. Där får löntagarföretagens skapare stå som en intresseväckande symbol för den radikalism som så talat lämnat det socialdemokratiska arbetarpartiet. I de dagsaktuella fejden mellan fackförening och parti finns det ideologiska kapital hos de berörda och inte hos politruken.

I boken flaggas för ett mer omfattande verk av ekonomihistorikern Lars Ekdahl i samma ämne. Hopplas att detta alster "samlar ihop de skärvar som blivit över efter Greiders Meidner-porträtt."

Med författarens verktyg lyckas Greider, likt den pragjudiska golemlegenden, knåda en koloss som betar sig precis som Rabbi Greider befäller honom att göra.

Som läsare är man bland annat intresserad av vad som händer hos den tyske flyktingradikalen när han kommer i kontakt med svensk arbetarrörelse. Saltjöbadsandan kan inte helt ökritiskt ha anammats av en stridbar vänsterman, inte heller de reformistiska traditioner som varit svenska SAPs stolthet. Den gåtan har författaren lämnat åt forskaren att lösa.

SALOMON SCHULMAN